

gemetseld. Beeldhouwer De Vos beitelde het huidig exemplaar naar een 18de-eeuwse steen waarop “De uit de dood opgewekte Lazarus” is afgebeeld. De sculpteur kwam daarmee in 1969 klaar. (21)

We kunnen tenslotte nog op een vrij gehavend reliëf wijzen in de *Sofie van Akenstraat* (oud Sint-Elisabethbegijnhof). Het stelt waarschijnlijk Christus voor, biddend in het hofje van Oliveten. Twee andere beelden respectievelijk passie-attributen en de H. Drievuldigheid uit.

Lode HOSTE
(’t Vervolgt)

21. Inlichting verstrekt door de heer Van Belle, dienst van de Stedelijke Monumentenzorg, waarvoor onze beste dank!

VAN ALLE MARKTEN THUIS. Deel 7

Van Kloostermarkt, Potjesmarkt en Dievenmarkt naar Prondelmarkt

De markt die bij verzamelaars, geschied-, volks- en heemkundigen het meest in de markt ligt is zonder twijfel wel de Rommelmarkt, welke op vrijdag, zaterdag en sinds kort ook op zondagmorgen zijn prularia uitstalt. Men komt er steevast dezelfde snuffelaars tegen waarmee dan een praatje gemaakt wordt over de goede of povere vangst van die dag : een penning, een postkaart, een oud boek, een leuk niemendalletje.

Sommige “oudekleerkopers” trachten er luidkeels hun waren aan de man te brengen, als betrof het hier het nec-plus-ultra van uren in het rond. Anderen laten een oude grammfoon zijn amechtige krakende tonen over het pleintje uitstrooien. Begaafdere kramers hebben meer in hun mars en spelen zelf een deuntje op een gedeukte trompet of een gammel accordeon om het zo nodige volk rond hun kraam te krijgen. Kraam is veel gezegd want de meesten vergenoegen zich hun brocante of pseudo-antieke Louis IX gewoon op de grond uit te stallen. Soms kun je er voor een habbekrats het zo lang gezochte voorwerp op de kop tikken, maar er zijn ook marchands “die van prijs weten”. Afdingen is hier voor sommigen een sport, alhoewel men je soms zot verklaard : “Wat pijsde gij niet, Meniere, aan diene prijs kan ’k ik dat daar niet veur laten”, vrouw en kientjes, ge weet wel...

En zie, als we er De Potter op nalezen was de sfeer honderd jaar geleden navenant :

Het zijn niet alleen prondelaars, die den vrijdag voormiddag rond de St.-Jacobskerk, en den geheelen zaterdag op de Vrijdagsmarkt rondsletteren, gapende naar al het oud en nieuw, dat daar, op kramen of op den

Fig. 1. De Rommelmarkt gezien van op de Kleine Botermarkt. Men bemerkt het straatnaambord uiterst links op het thans afgebroken huizenblok naast de oude stadsbibliotheek. De restauratiewerken aan de Sint-Jacobskerk zijn aan de gang. Een balk met katrol steekt uit het linker torenvenster. De zijgevel heeft ook nog steeds geen spitsboogvensters. Het middenplein is nog niet aangelegd en er staan nog geen bomen gepland. De foto is genomen tussen 1890 - herstelling van de toren - en 1892 - restauratie van 10 vensters van het kerkschip en 2 portalen. Fotograaf onbekend. (Verzameling E. Levis).

grond, ligt uitgespreid. Geene markt zoo schilderachtig als deze; geene, die zoo druk wordt bezocht, vooral den zaterdag. Langs de vier zijden der groote plaats staat eene rij kramen, waar men meestal nieuw goed placht te verkoopen, hetgeen onlangs, op aandringen van de kleine winkeliers der stad, is verboden; men had er stoffe voor mans- en vrouwekleederen, voor gordijnen, grauw en wit katoen, schoenen, enz. Van gemeld verbod zijn uitgezonderd de kramen, waar men olie- en heetekoeken bakt, alsook diegene met Hollandschen of Waalschen kaas. Doorgaans treft men op de markt een paar boekenkramen aan, waar het schoonste varia te vinden is, dat men denken kan. Boeken van alle keus, van alle soort en grootte, van 't kleinste, onbeduidendste almanakje tot den lijvigsten foliant, natuurlijk meest oude, die reeds door vele handen zijn gegaan. Vanwaar die allemaal komen? Van Peer en Pauwel, die, "kleine oordjens" (1), noodig hebbende, te huis in hoeken en kanten opnamen wat zij missen - soms ook wat zij niet

Fig. 2. Zomers tafereel op de Rommelmarkt langs de kant van Steendam en de Vlasmarkt. (Fonds Vanderhaegen - Museum voor Volkskunde).

Fig. 3. Wachtend op klanten. Interbellum. (Fotograaf onbekend, Verzameling E. Levis).

missen - konden (spilzieke studenten, bij voorbeeld), en met hun pakje bij L. Six of J. Seranne komen, waar zij doorgaans het vierde krijgen van de waarde. De meeste boeken van de Prondelmarkt, nochtans, komen uit openbare veilingen, waar genoemde marktzitters die doorgaans koopen bij groote en kleine pakken "varia", aan eenige centimen den kilo, of voor een paar frank de volle mand... Woordenboeken, geschiedenissen van Napoleon of van Baekeland, romans, tooneelstukken en exemplaren van den *Recreativen Droomboek* zijn, bij voorkeur, hunne gading. Ook bij andere marktlieden zijn weleens een paar dozijn boeken tusschen lompen of afge-loopen laarzen aan te treffen, en aardig is 't om na te gaan hoe die handelaars, waaronder er zijn die geen *a* of *b* kennen, met den grootsten *aplomb* (2) van de wereld u zullen verzekeren dat het boekje, waar gij den prijs van verlangt te weten, uiterst zeldzaam is, ja dubbel meer waard dan hetgeen er voor gevraagd wordt... Gij zoudt u eene opmerking veroorloven? Gauw krijgt gij uw bescheid : "Mijnheer, gij weet er niets van". - Men mag die lieden niet plagen; zij staan op de markt bij koude, regen en hitte, moeten meermaals affronten nemen voor complimenten, en worden zelden rijk. Door den band zijn vermogende menschen niet tot hunne begunstigers te rekenen; kleine burgers, werklîen, boeren en jonge schoolmeesters, die hunne aankopen van boeken op een artikel van het huishouden of van hun wekelijksch vermaak dienen uit te sparen, treft men meest bij het boekenkraam aan.

Andere uitstallingen zijn niet minder opmerkenswaardig. Nevens den waaier, die op het bal over het blanketsel heeft gewaaid van de listige coquette, of die in het boudoir het zweet heeft gedroogd van de schaamteloze cocotte (3), vindt gij allicht den degen, waar een Napoleonist mee vocht te Wagram of te Waterloo; naast het zijden kleed der pas overleden douairière, aan de kamenier bezet, zult gij een kapelleke aantreffen van O.L.Vrouw of van St. Antonius, komende uit het begijnhof of van den zolder eener oude burgerwoning; hier raakt eene versleten jagersweitasch het geblutste trompet van eenen rondrijdenden kolenverkooper; daar ligt eene half gebrokene vogelmuit in de schaduw eener mand, gevuld met oude gazetten, waar eene twintigjarige jufvrouw in snuffelt om te zien of het feuilleton volledig is. Op een ander kraam staan "antiquiteiten" te koop : een "Tenierske", echt kladwerk! achter eenen hoop oude koperen munten, schellingen, oordjes, negenmannekens (4) enz., waarbij een stuk perkament - een oude rentebrief zonder waarde -, naast "oud porselein van Delft, Japan en China", pas eenige maanden in eene fabriek van het buitenland vervaardigd, en door Hollandsche joden hier in openbare veiling verkocht als goed "uit den ouden bak". Om 't even - de beminnelijke echtgenoot van den notarisklerk of van den brouwer uit het naburige dorp zullen er wel een paar koopjes van naar huis dragen om er den even beminnelijken echtvriend mede te verrassen op zijnen naam- of verjaardag.

Fig. 4 & Fig. 5. Sfeerbeelden van de Rommelmarkt tijdens het Interbellum. Prondelaers en prondelessen stallen hun prondelderijen uit op de grond. (Fotograaf onbekend. Verzameling E. Levis).

Onder de echte prondelaars - daar zijn er, die men zeker is iedere week op de markt te zullen ontmoeten - vindt men opmerkelijke typen; menschen, die men maar niet aan het verstand kan brengen dat het voordeeliger is een stuk nieuw goed in eenen grooten winkel te koop, dan bij den marktkramer, die 't natuurlijk in den winkel halen moet, waar bovendien ongelijk grootere keus is.

Naast koopers zijn kijkers, gewoonlijk gepensioneerde bedienden of lieden, tijdelijk zonder betrekking. De eenen en de anderen denken na over vraag en aanbod, schudden het hoofd of glimlachen eens, ja mengen somtijds, gevraagd of ongevraagd, een woord in het gesprek. - In 't kort, aan prondelaars is evenmin gebrek als aan prondelgoed.

Een hoekje van deze zonderlinge markt, bij zonnig weder, is wel het penseel waard van den schilder, en het moet niet verwonderen dat een kluchtige Gentsche liedjesmaker, onze *Prondelmarkt* (5), niet onaardig maar een beetje los en overdreven, bezong.

Ter illustratie een van de weinige liederen die over de Prondelmarkt gemaakt zijn door Karel Waeri, waarin hij op meesterlijke wijze de vergankelijkheid van 's werelds grootheid bezingt aan de hand van de op de rom-

melmarkt uitgestalde waren. Tussen de regels geeft Karel ook nog een paar “stekken” naar “kakmadammen”, politici, magistratuur, leger, klerus, heiligen en belastingen en stelt op de melodie van “Na lijden komt verblijden” verspilzucht, kazakkenkeerderij en hebzucht aan de kaak.

DE PRONDELMARKT

Er is in Gent een prondelmerkt,
Van vodden en oud dingen,
Men zingt altijd van liefde en jeugd,
Ik wil die markt bezingen,
Daar vindt men allerhande goed,
(6) Kalotten oude broeken,
En somtijds g'heel 't oud testament)
Ligt tusschen d'oude boeken) bis

Ge vindt daar ook van 't schoon geslacht,
De krullen en de tanden,
't Kolor dat hun gezicht blanket,
En 't kleed dat zij verpandden,
Ook al den afgelegden hoed,
Met zijn verslenste rozen,
En borsten ook van caoutchou,)
Tusschen wat oude doozen.) bis

En kijk wat voor een vieze gril,
Daar stonden pot en pannen,
En verder ook 'ne grooten bril,
Voor politieke mannen,
Daar stonden sabels langs en dwars,
Naast messen en geweeren,
En aan een kraam hing een groot scheers, (7))
Voor zonder zeep te scheren) bis

Ik vond er ook het heilig schrift,
Dat ligt daar in de regen,
De wetten worden daar verkocht,
Voor boter in te wegen,
Ik zag daar lest de lollepot, (8)
Van mijn tante Pauline,
Die op de markt verloren lag,)
Onder een krinoliene. (9)) bis

Ik vond er St.-Antonusbeld,
Gebannen uit de kerke,
Omdat hij geen mirakels deed,
En 't vet smolt van zijn verken,
Ook St.-Rochus zijnen hond,
Die lag daar g'heel in brokken.
En paternosters met de macht,)
Op een'ge oude zokken.) bis

Maar wat ik nog het meeste daar
Bekeek in al die rijen.
Dat was een overgroote schaar
Voor diep in 't leer te snijen,
Zij was toch wel drij ellen lang,
'k Zeg 't niet om mee te gekken,
En zie wat verder lag een tang,)
Om tanden mee te trekken.) bis

Daar vindt ge voor millioenen franks,
Tunieken en kapotten,
En kwamen zij ons nooit te pas,
't Is voedsel voor de motten;
Daar zag ik eens het oorlogsplan,
Van Frankrijks's groote keizer,
Den bal die zijnen zoon opnam,)
Te koopen bij 't oud ijzer.) bis

Ge vindt daarbij in overvloed,
Kostumen uit de brakken,
Oud hoeden ook van alle slach,
En omgekeerde frakken,
En haantjes van metaal of blik,
Die wel niet kunnen kraaien,
Maar die al z'op een spille staan)
Naar alle winden draaien.) bis

Ge vindt er ook bij 'toud papier,
Dossiers van advokaten,
Waarin ge leert hoe men den visch,
Opfrit met kop en graten,
En hier of daar een oude blaas,
Voor tabak in te vullen,
En somtijds ook een vuil kabaas, (10))
Gevuld met oude prullen. (11)) bis.

Fig. 6. De Gentse voddendhandelaar Karel Huybrecht in zijn vertrouwde plunje : bleke stofjas en klompen. Als kind wist ik hem elke week in onze straat komen. Zijn voddenkar was knalgeel geschilderd en een aanhoudend belsignaal kondigde zijn komst aan. Karel woonde op de "Bloemekenswijk" aan de Rijnhovelaan en overleed omstreeks 1973. (Verzameling P. Lagrou).

Dat de Rommelmarkt niet alleen muzikaal inspireerde maar door zijn schilderachtige figuren en uiteraard rommelige sfeer ook bij plastische kunstenaars potlood, penseel en burijn in beweging brachten, bewijzen de stemmige markttafereeltjes van Jules De Bruycker, Jozef Cantré, J.F. Boulanger en zo vele anderen. Ook hedendaagse Gentse kunstenaars geven nog hun persoonlijke visie op het marktpleintje. (Fig. 7).

De oorspronkelijke rommelmarkt had elke dinsdag en zaterdag plaats voor de St.-Pietersabdij of St.-Pietersklooster, vandaar de toenmalige naam : Kloostermarkt. Een tekst uit het "Politieboek" (6, 58b) van 1664 vermeldt : "Cloostermarckt daermen des dijcendaechs ende des saterdaeghs vercoopt alle sorten van eeiwaere (eetwaren) int cleyn als oock alderande specijen (speciën, goederen, grondstoffen) int cleyne." Op St.-Magdalenadag (23 juli) werd er ook de Potjesmarkt van St.-Pieters gehouden, zo genoemd omdat er dan bijzonder veel potten verkocht werden. (12) Beide markten grepen plaats voor de St.-Quintinuskapelle op de St.-Quintenbergh (Sint-Kwintensberg). (13) Van 1581 tot 1585 werd de Kloostermarkt overge-

bracht naar de Kouter om nadien naar zijn oorspronkelijke plaats terug te keren. (14)

De markt begon bij zonsopgang. In de zomer was dat reeds om 4 uur. Soms werd er al eens door helers gestolen goed op de markt gebracht zodat de Kloostermarkt weldra de weinig benijdenswaardige bijnaam “Dievenmarkt” kreeg. (15) De markt eindigde ’s middags. De zaterdagnamiddag echter eindigde hij slechts tegen de avond.

Tot 1701 bleef de Potjesmarkt nog op het St.-Pietersplein. Daar die markt weldra kunstenaars en andere attracties aantrok evolueerde die steeds maar meer tot een soort mengeling van markt en kermis. Men verhuisde daarom de Potjesmarkt van St.-Pieters naar het Bijlokeplein waar hij de naam Zomerfoire kreeg. In de vorige eeuw werd die ook afwisselend op de Kouter, het Recolettenplein (Koophandelsplein), op de Houtlei en in 1838 op de Lindelei gehouden.

Op 21 Nivôse van het jaar IX der Republiek (11 januari 1800) beslist de Meyer of burgemeester van Gent dat de markt naar de Vrijdagsmarkt zal worden overgebracht. (16)

“Den Meyer der stad Gend,

“Gezien het rapport van den Commissaris van de Policie van den wyk der Velden, waer uyt spruyt : 1° dat den *quartidi* en *nonidi* van elke decade op den berg, gezeyd St. *Pieters*, gehouden word eene Merkt van oude Kleederen en Prondelingen, onder de benoeming van *Klooster-Merkt*, en, in het algemeen *Dieven-Merkt*. 2° Dat eene al te lang voortduerende ondervinding bewezen heeft dat deze Merkt dikwyls dient om gestolen of versteken Goederen te koop te veylen;

“In aendagt nemende dat het houden van gezeyde Merkt, geoctroyeert ten tyde als een deel van deze stad onder de jurisdictie was van de abtdye van St. *Pieters* nevens *Gend*, heden niet kan aenzien worden dan als een overblyfsel van tegenkanting en eene vernietigde jurisdictie;

“In aendagt nemende dat, met de policie te bepaelen op de eenige Merkt van oude kleederen en zoo geseyde prondelingen, welke gehouden word op de plaets der Vryheyd (17), binnen deze stad, op den 3 en 8 van elke decade, men aen de zelve meerder kragt en gezag byzet;

“Gehoord het advys van zijne Adjointen, beslyt het volgende :

“Art. 1. De Merkt van oude kleederen en andere zaken van dat slach, welke gehouden wierd den *quartidi* en *nonidi* van elke decade, op den Berg gezeyd St. *Pieters*, onder den naem van *Kloostermerkt*, en gemeynlyk onder den naem van *Dievemerkt*, is afgeschaft.

“De oude kleeerkoopers en alle de gene, die op gemelde merkt verkeerren, zullen hunne oude kleederen en andere waeren van dat slach moeten te koop stellen op de oude Kleeermerkt, welke gehouden word op de plaetse van de Vryheyd, den *tridi* en *octidi* van elke decade...

Fig. 7a. Jan Frans Cantré "Op de Rommelmartt", pentekening.

Fig. 7b. Gill. van Geert "De Rommelmartt", pentekening.

"Gedaen in de Meyerye te Gend den 21 Nivose 9e jaer."

F.-G. de Naeyer, meyer par interim, en
Cannaert, secretaris"

Bij besluit van 17 april 1818 verbood het stadsbestuur op deze markt kramen te stellen, maar alles wat men te koop aanbiedt op de grond te leggen. Je kunt je wel voorstellen dat er bij regenachtig weer weinig te vinden was. De prondelmarkt was een markt van prondelwaren, t. t. z. van oude kleren, huisraad en andere schier waardeloze en door het gebruik versleten voorwerpen. Zo kent men in het Oud-Gents nog prondelen, prondelkot en prondelingen (18). In 1664 sprak men van "Pongelmerckt", wat Lompen- of Voddenmarkt betekende (19). De vodden of lorren mochten niet groter zijn dan vijftig centimeter. Eigenlijk waren het "voddenmarchands" die met hun kar de straten afdweilden en oude versleten voorwerpen inzamel- den (Fig. 6). De vodden verknipten ze tot lappen van een halve meter. Van- daag mogen er ook kleren verkocht worden die uit de mode zijn en gezien zij om het jaar veranderd kan men er nog vrij nieuwe "oude" kleren op de kop tikken. Van een kledingstuk dat te groot, te klein, te wijd, te smal of niet van de mode was zei men : "t Komt van de Prondelmarkt".

Ook de uren en de plaats van de markt zijn veranderd. Vroeger werd de zaterdagmarkt 's namiddags gehouden en had die plaats bij St.-Jacobs ook langs de kant van de Vlasmartt. Toen echter de Borluutstraat getrokken werd was die plaats wegens het drukke verkeer niet meer geschikt. Ook

het Beverhoutplein of de vroegere Kleine Botermarkt (Fig. 1) werden voor deze verkoop gebruikt.

Nu is het er ook toegelaten om onder bepaalde voorwaarden nieuwe waren te verkopen wanneer deze afkomstig zijn van stocks uit opruiming, faillissementen of firma's die hun bedrijf hebben stopgezet. Zo kan men er naast stokoude voorwerpen digitale horloges en andere electronica aantreffen. Ook de Voddenmarkt is het chipstijdperk ingestapt !

De Rommelmarkt trekt ook in zijn omgeving brocanteurs en antiquairs aan die hun winkels op het pleintje of in de aanpalende straten neerpoten. Zo hebben we Steendam, de Ottogracht, de Vlasmarkt, de Penitentenstraat, de Baudeloestraat en de Wijzemanstraat. Zelfs tot op de eerbiedwaardige Vrijdagsmarkt vinden we "antikirkes".

Mijn vader zei soms wel eens als ik mijn manieren weer eens niet kon houden : "Ventje, ik ga U verkopen op de Rommelmarkt !" Wij hebben dus wel geluk dat hij dat nooit gedaan heeft, want anders hadden jullie dit stukje misschien nooit kunnen lezen...

Eddy LEVIS

NOTEN

- (1) oordje : muntstuk van geringe waarde. 1/4 v.e. stuiver; ook oort, twalevaerd of liard genoemd = 1,5 cent, 2 negenmannekes of 18 mijten. 4 oortjes = 5 centen.
- (2) aplomb : Frans : vastberadenheid, zelfvertrouwen, durf, lef.
- (3) cocotte : Frans : hoer.
- (4) negenmanneke : oude munt 9 mijten of 1 duit; ook sesken, gigot of demy liard genoemd.
- (5) De Potter : "Gent van de Oudste Tijden tot Heden" - De prondelmarkt, blz. 208, Deel VI.
- (6) kalotten : kalot of calotte :
  - 1) pruik of bieze. "langhe paruycken ofte dicke calotten", 1667.
  - 2) klein recht opstaand mutsje of kapje, door oude of kaalhoofdige mensen binnenshuis gedragen.
- (7) scheers : samentrekking van het woord scheermes.
- (8) lollepot : een vuurpot of houten voetstoot met houtskool, ook wel "verwarmbakske" genoemd. De marktvrouwen zetten er hun voeten op, zodat de warmte onder hun rokken bleef. "lolle" heeft hier niets met grap te maken maar komt van het Middelnederlands werkwoord "lollen" wat smokkelen of wegmoffelen betekent.
- (9) krinoliene : crinoline of hoepelrok. Toen die in 1857 in de mode kwam zong men in Gent :

Wilde van de mode zijn
Crinoline, crinoline
Wilde van de mode zijn
Crinoline dat is't fijn.

(Gents Woordenboek, L.Lieievrouw-Coopman, p. 283, 284.

- (10) kabaas : Italiaans : capazzo of draagmand. Vroeger was dit een biezen mand met twee handvatten die men in een hand kan vasthouden. Boodschappentas.
- (11) Uit : "Kluchtige en Politieke liederen" van Karel Waeri.
- (12) J.J. Steyaert : "Volledige beschrijving van Gent" - 1857, p. 326.
- (13) Op dezen heuvel stichtte de abt ARNOLD VAN ZWYNAERDE rond het jaer 1300, *de kapel van St Quintinus met eene kluis*, welke in de 15e door verscheidene vrouwlieden werd bewoond; in 1628 gaf de Abt van St Pieters deze aen de Predikheeressen, en ten jaere 1640 aen de Discalsen ten verblyve.
De plaets voor deze heuvel, naest den grond waer de O.L.V. kerk stond, heette ook *den Plattenberg* en *den O.L.V. aerd*.
J.J. Steyaert : "Volledige beschrijving van Gent" - 1857, p. 326.
- (14) Dr. Victor Fris : "De oude Straatnamen van Gent" - 1925 "Kloostermarkt", p. 106.
- (15) Dr. Victor Fris : "De Oude Straatnamen van Gent" - 1925 "Dievenmarkt", p. 59.
- (16) "Gazette van Gend" 21 Nivôse jaar IX, 11 januari 1800. Bibliotheek Rijksuniversiteit Gent.
- (17) Plaets der Vrijheid : Place de la Liberté = Vrijdagsmarkt.
- (18) prondelingen : prondelderijen : hetgeen op de prondelmarkt te koop wordt gesteld. "Dat gehouden wordt ene merkt van oude kleeren en prondelingen" & "Eenige laeden daer inne liggende eenighe prondelderije" 1712, Criminele Processen.
Prondelen : naar de prondelmarkt gaan om daar iets te kopen.
prondelkot : een plaats waar men de prondelingen vergaart.
"Gents Woordenboek", L.Lieievrouw-Coopman, p. 1134.
- (19) "Politieboek" 6, 29b.

BIBLIOGRAFIE

- Frans De Potter, "Gent van de Oudste Tijden tot Heden" - 1882-1902.
  - Dr. Victor Fris, "Oude Straatnamen van Gent" - 1925.
  - J.J. Steyaert, "Volledige beschrijving van Gent" - 1857.
  - P. Waeri, "Verzameling der Volledige Kluchtige en Politieke liederen van Karel Waeri den Gentschen "Béranger" Uitgegeven door Wwe Karel Waeri "Reep" Gent" - 1899.
  - "Gazette van Gend" - 1800.
  - Vankenhove R. & Lepage A. "Het Volksleven in het straatlied - Gent 1932.
  - "Gents Woordenboek", Lodewijk Lieievrouw-Coopman - Gent 1974.
-